УДК 159.923: 159.922

[https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5\(5\)-780-791](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5(5)-780-791)

Кухарчук Наталія Петрівна аспірантка кафедри авіаційної психології, Національний авіаційний університет, просп. Космонавта Комарова, 1, м Київ, 03058, e-mail: nata.organicera@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4992-0433>

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНО-СОЦІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ НА СТАВЛЕННЯ ДО ОДРУЖЕННЯ У ЖІНОК В ПЕРІОД РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ

Анотація. У статті розглянуто економічні чинники одруження, погляди на підставм для сумісного проживання. Публікація актуалізує як зміни, що притаманні сучасному українському суспільству, впливають на свідомість жінок в період ранньої дорослості щодо їх ставлення до одруження.

Сім'я та шлюб є історично-конкретною системою взаємовідносин, яка формувалась на основі міжособистісних інтересів подружжя, батьків, дітей та родичів, які були пов'язані спільним побутом, єдиною мораллю, взаємною відповідальністю та взаємодопомогою. З часом сім'я змінюється, пристосовується до змінюваних суспільних відносин, хоч і залишається однією з найбільш стійких суспільних інституцій[10].

Невирішеним, на сьогодні залишається в цій сфері наступне: шлюбно-сімейні відносини є предметом вивчення багатьох наук. Кожна наука вивчає специфічні сторони створення, функціонування і розвитку сім'ї, у відповідності до свого предмету. Сім'я визнається складовою соціуму, спорідненою з суспільством, в якому вона функціонує. Сім'я є первинним осередком, з якого виникла держава. Сім'я - соціальна система відтворення людини, заснована на кровній спорідненості, шлюбі чи об'єднуючу людей спільністю побуту, взаємною моральною відповідальністю і взаємодопомогою. Однак, слід розуміти, що без бажання жінки і чоловіка одруження не є можливим. Тож, як жінка сприймає одруження загалом і себе в ньому як суб'єкта шлюбних стосунків - ця її позиція є головною передумовою будь-яких шлюбно-сімейних відносин. І саме це питання не бралось в основу досліджень ні українських, ні закордонних науковців і дослідників. Тож, в своїх дослідженнях ми ставили за мету визначити які саме соціальні чинники мають найбільш істотний вплив на свідомість жінок раннього віку дорослості, що обумовлюють їх негативний погляд на одруження та амбівалентне ставлення до цього питання.

В цій публікації пропонуємо зосередитись на питанні протиріч між сучасними парадигмами соціального середовища по відношенню до існуючих багато віків традицій шлюбно-сімейних відносин і впливу цих протиріч на свідомість жінок раннього віку дорослості стосовно поглядів на одруження.

Ключові слова: економічні чинники, багатство, статок, соціальна сила, дохід, шлюбність, особистість, одруження, гомогенність, психологічний стан, амбівалентність.

Kukharchuk Natalia Petrivna Postgraduate student of the Department, Aviation Psychology National Aviation University, Cosmonaut Komarov Ave., 1, Kiev, 03058, e-mail: nata.organicera@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4992-0433>

INFLUENCE OF ECONOMIC AND SOCIAL FACTORS ON ATTITUDES TOWARD MARRIAGE IN WOMEN IN EARLY ADULTITY

Abstract. The article considers the economic factors of marriage, views on the grounds for cohabitation. The publication highlights how the changes inherent in modern Ukrainian society affect the consciousness of women in early adulthood about their attitude to marriage. Family and marriage is a historically specific system of relationships, which was formed on the basis of interpersonal interests of spouses, parents, children and relatives, who were connected by a common life, common morals, mutual responsibility and mutual assistance. Over time, the family changes, adapts to changing social relations, although it remains one of the most stable social institutions [10].

Unresolved, today remains in this area the following: marital and family relations are the subject of study of many sciences. Each science studies the specific aspects of the creation, functioning and development of the family, in accordance with its subject. The family is recognized as a component of society, related to the society in which it operates. The family is the primary center from which the state arose. The family is a social system of human reproduction, based on blood kinship, marriage or uniting people by common life, mutual moral responsibility and mutual assistance. However, it should be understood that without the desire of a woman and a man, marriage is not possible. Therefore, how a woman perceives marriage in general and herself in it as a subject of marital relations - this position is the main prerequisite for any marital and family relationship. And this question was not the basis of research by Ukrainian or foreign scientists and researchers. Therefore, in our research we aimed to determine which social factors have the most significant impact on the consciousness of young women of adulthood, which determines their negative view of marriage and ambivalent attitude to this issue.

In this publication, we propose to focus on the contradictions between modern paradigms of the social environment in relation to the centuries-old traditions of marital and family relations and the impact of these contradictions on the consciousness of young women in adulthood regarding marriages.

Keywords: economic factors, wealth, wealth, social power, income, marriage, personality, marriage, homogeneity, psychological state, ambivalence.

Постановка проблеми. Визначити ті соціально-економічні чинники, які негативно впливають на сприйняття жінками раннього віку дорослості одруження, внаслідок чого у них формується амбівалентне ставлення до цього явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблематика, саме феномен формування амбівалентності в поглядах людей, віднайшла своє вивчення в роботах і дослідженнях вітчизняного простору, а саме в роботі М.Рябчука «Долання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності – історичні причини та політичні наслідки», Т.Зелінська «Концептуалізація феномену амбівалентності атитюдів особистості», Проблеми особистісної амбівалентності, у сучасній українській психології вивчають: Т. М. Зелінська, Т. Н. Лук'яненко, В. В. Хабайлюк, А.Е. Хурчак, І. М. Шастко, В. П. Горпинюк та ін. науковці, подібні дослідження проводяться Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень ім.І.Ф.Кураса, Інституту Разумкова. Однак саме така вузька тема, як вплив соціальних чинників на світогляд та психологічний стан жінок раннього віку дорослості щодо амбівалентного ставлення до одруження стала предметом досліджень саме зараз.

Мета статті. Полягає у розкритті сприйняття жінками раннього віку дорослості економічних чинників як таких, що впливають на формування у них бажання одружитися та їх вплив на стабільність шлюбних відносин.

Виклад основного матеріалу. Досліджували, по-перше, вплив таких соціальних чинників як економічний стан країни, особистий фінансовий стан, матеріальне забезпечення формують погляд жінки раннього віку дорослості на стан одруження.

Економічне розмежування в суспільстві суттєво впливає на світосприйняття та коригує соціальну поведінку людини. І це знаходить своє відображення на взаєминах між людьми, зокрема між полами. Одним із об'єктів такого впливу є інститут сім'ї, шлюбні відносини, в основі яких лежить погляд на одруження, як передумова виникнення бажання одружитися чи навпаки, не вступати в шлюб. Економічні чинники дуже суттєво впливають на це. Вплив відбувається через зайнятість, через дохід, через розмежування і фінансові домовленості в парі.

До поточної фінансової кризи додається ще й фактор зниження активності, велика частка соціальних відносин і ділових відносин переведена до он-лайн мережі. І наразі, ми бачимо, що одруження може відкладатися на невизначений термін, а відносини базуватись як неформальне співжиття. Сучасні соціологічні дослідження, що в багатій кількості висвітлюють цю ситуацію, виділяють саме невпевненість як у власних статках так і в можливості партнера-чоловіка взяти на себе відповідальність по забезпеченню сім'ї, а не, наприклад, певні принципові міркування або зневага природнього функціоналу.

Динаміка впливу економічного коливання України на кількість одружених за період останніх 10 років в залежності від віку та ВВП країни така:

Таблиця 1

вік	2010		2015		2020	
	ВВП	Кіл-ть одружень	ВВП	Кіл-ть одружень	ВВП	Кіл-ть одружень
25-29	+18,5%	69301	-27%	75 918	-9%	39 021
30-34		29 078		36 615		24 917
35-39		15 224		18 903		15 590
40-44		8 657		11 654		9 298

Примітки: ВВП – приріст чи спад до номінального, за даними сайту Мінфіну <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/2011/>

Кількість одружень – з бази даних <http://database.ukrcensus.gov.ua>

Висновок полягає в тому, що коли певний час країна має зростання або відносно економічну стабільність, тобто в рамках незначних коливань, показник шлюбності, одружень збільшується. І починає зменшуватися, коли відбуваються певні економічні негаразди. Це повільний процес. Він має свою інерцію і тому ми бачимо кількість одружень як наслідок тих економічних процесів, що тривали на території на протязі кожних п'яти попередніх років.

Для порівняння з статистикою європейських країн, що показує частку тих, що перебувають у законному шлюбі, вбачається наступне:

Таблиця 2

↑	≥65%	Данія, Кіпр, Норвегія
	≥60%	Фінляндія, Німеччина, Швеція
	≥55%	Естонія, Греція, Угорщина, Іспанія
	≥50%	Україна, Франція, Чеська Республіка
	—%	доросле населення, що підпадає під вік ранньої дорослості (25-45 років)

Тож, бачимо, що загальний показник шлюбності в Україні трохи вище середнього. Однак, вважати модель економічної детермінації повністю прогностичною нема однозначних підстав. Але можемо зробити висновок, що країни, які менше всього зазнали економічних коливань мають більший показник шлюбності.

Останнім часом, Україна переживає наступну системну кризу усіх сфер суспільного життя, і ускладнюється вона перманентною психологічною кризою. Серед громадського загалу все більше переважає стан невизначеності, не усвідомлення страху, незадоволення собою й оточенням, фрустрованість, соціальний песимізм та загальна амбівалентність почуттів [2].

За даними сучасних українські соціологів, які займаються дослідженням проблем українських сімей - за рейтингом на першому місці знаходяться проблеми, пов'язані з матеріальним забезпеченням і матеріальними складнощами. Тож, жінки справедливо відносять даний соціальний чинник як досить впливовий на їх бажання одруження.

60% респондентів відзначали, що бажають мати свій власний статок і фінансову незалежність до одруження, що можна назвати ефектом соціальної суб'єктивізації.

Таблиця 3

Для з'ясування економічних чинників, що формують погляд на одруження групи респондентів, які прийняли участь у опитуванні, була обрана модель вимірювання на підставі відповідей на запитання із 7-бальною шкалою можливих варіантів відповідей: «0 взагалі неважливо; 1 не важливо; 2 мало важливо; 3 не дуже важливо; 4 важливо; 5 достатньо важливо; 6 дуже важливо; 7 виключно важливо» в різних словосполученнях. Використовували метод бінарної логістичної регресії, яким отримали відповідь на питання одружений чи неодружений респондент, яка і набуває значень від 1 для групи тих, хто дав ствердну відповідь, до 0 для групи тих, хто дав негативну відповідь. А також, застосовували метод порівняння. Остання, зокрема, для з'ясування як респонденти вбачали пріоритети своїх цінностей, того, що для них важливо і як фактично відбувалася реалізація їх в житті, видно на діаграмі нижче.

Таблиця 4

За даними вищезгаданого опитування, власний матеріальний статок жінок-респонденток на момент досягнення віку ранньої дорослості становив середній і трохи вище середнього, що надавало змогу здобувати вищу освіту, забезпечити переїзд в велике місто, планувати поїздки у інші країни.

По-друге, як незалежні змінні, розглянуто показники зайнятості та доходу: оплачувана робота, рівень сукупного доходу, особиста частка сукупного доходу.

Дослідивши соціальний статус, род діяльності та очолювані посади респонденток, вбачається наступне:

Таблиця 5

Примітка: статус «не працюють» включає в себе і тих, хто знаходиться у відпустці по догляду за дитиною.

Наразі, жінки активно залучаються до громадської діяльності, до політичного управління. До керівних функцій у суспільстві, а не лише вдома. В колі своєї сім'ї. І це формує таке двояке, при чому, водночас бажання жінки і реалізуватись в сучасному світі через кар'єру, реалізувати свої амбіції та мати «надійний тил», сім'ю, чоловіка, на якого «можна покластися». Така позиція призводить до того, що одночасно їх реалізувати неможливо. І жінка опиняється на роздоріжжі: соціальна реалізація чи сімейна реалізація. Отакі доленосні рішення приймаються у період ранньої дорослості, тобто, у середньому, між 25 та 35 роками, і на свідомість жінки, на вибір жінки, який повинен відбуватися відповідно до її ідентичності, внутрішнього поклику й бажання, впливають, і дуже суттєво, соціальні установки, мотиви, які продиктовані соціально-економічним станом, фінансовим положенням самої жінки, традиційними поглядами її батьківської сім'ї. Досить часто всі ці складові знаходяться у суперечливому стані один до одного, що ми бачимо з цього дослідження також.

Дослідження торкнулося питання, які професії, на думку респондентів, забезпечують їм успіх особистості у майбутньому, матеріальний і професійний. Через деякий час 47,45% респондентів змінили свої професії на пов'язані із творчістю та психологією.

Таблиця 6

Підставою для таких суттєвих професійних змін стала стабілізація матеріального становища, більш уповільнений рух життя, та можливість займатися справою, до якої «душа лежить» - 35% респонденток, та розібратися в поточній життєвій ситуації після розлучення, чи іншого потрясіння – 22%.

По-третє, розглянули вплив оцінювання та очікувань жінок від чоловіків загалом, щодо себе як дружини та до сімейного союзу в цілому.

Проблематика невисокого рівня доходів, відсутність можливості доступного придбання власного житла та, як наслідок, додаткових видатків з власного чи спільного бюджету на оплату найманого або кредитного життя висуває бажання жінки, щоб її обранець був матеріально забезпеченим. Згідно відповіді респондентів, наявність матеріального забезпечення, багатства як складової, достатку матеріального відведено велике значення. Зокрема,

більшість респондентів висловилися, що матеріальна складова партнера є для них важливим чинником:

Таблиця 7

Лише 4 відсотки опитуваних із фокус-групи зазначили, що принцип матеріальності «протилежний тим принципам у відношеннях, які вони сповідують». Тож бачимо, що на формування ставлення до одруження величезний вплив має матеріальне забезпечення майбутнього партнера, об це впливає на загальний матеріальний стан родини.

Крім того, респонденти виділяють важливим не тільки стан матеріального забезпечення партнера, вони ще приділяють велику увагу тому рівню матеріального вкладу, який їх партнер готовий забезпечити. Із загальної вибірки опитуваних це 77,8 відсотка.

Це дуже важливий чинник, щодо стану до одруження. Відносини передбачають відкритість чоловіка і жінки між собою у поглядах, баченню майбутнього, інформації про себе, тож чоловік у парі повинен розуміти, чого, насправді, від нього очікує жінка у відносинах, в тому числі і щодо матеріального забезпечення. Крім того, що розуміти це, партнер повинен ще й погоджуватися з таким баченням відносин у шлюбі та мати належну матеріальну можливість. Або ж мати бажання таку матеріальну можливість створити.

Було запропоновано відповісти на питання стосовно схожості поглядів їх обранців на матеріальні статки і речі, а саме: чи повинно бути важливим для обранця багатим, щоб він хотів мати багато грошей і багато дорогих речей?

Респондентам надавалася можливість обрати відповідь в наступних категоріях в відповіді були такі:

Таблиця 8

З цього вбачається наступне:

перша теза - коли жінка зазначає, що має бажання того, щоб її обранець був «багатим», мав високе матеріальне забезпечення і доходи;

друга теза – коли жінка висловлює думку, що її обранець може мати несхожі погляди на матеріальний достаток, «на кількість грошей і речей» - і таких у відповіді 56% (узагальнений результат).

Тобто, із 77,8 опитуваних жінок, які бажають, щоб їх обранець хотів і мав високий матеріальний достаток (умовно візьмемо їх за 100%), 71.9% допускають можливість у нього іншого погляду на це питання. Але ж саме питання фінансового, грошового забезпечення жінки віднесли до одного з головних і вважають тим соціальним чинником, який суттєво впливає на їх рішення одружитися.

Вбачаємо ще одне підґрунтя для розвитку амбівалентності у жінки. І подібні неузгодженості у поглядах особи визначають її подальший функціональний або руйнівний розвиток відносин. Бо саме бачення людини формує її дії. А в соціальному житті ми й перетворюємо, реалізуємо свої парадигми, ментальні конструкції в тих умовах, які суспільство створили на цей час. І двоякість погляду на одне й теж питання може спричинити одночасну постановку питання робити чи не робити, погоджуватись чи не погоджуватись, хочу не хочу та т.п. З кожної такої дії буде проявлено задоволення людини чи ні від отриманого, зробленого. Такий емоційний прояв, чуттєва задоволеність або відраза впливають на психологічний стан людини і формують її бачення вже в моменті «тут і зараз».

Погляди жінок на займану посаду чи род діяльності обранця висвітлили наступне – 91% респонденток бажали, щоб обранець був керівником на посаді чи у своєму бізнесі:

Таблиця 9

Мотивація подібних поглядів забезпечувалася можливістю отримувати більші статки, мати кращий матеріальний рівень та соціальний статус у суспільстві. Знову ж таки, підвищення матеріального рівня впливає на можливість мати власне житло та реалізацію бажання народжувати дитину, якщо таке має місце, забезпечити собі реалізацію інших потреб своїх і сімейних.

Ще одну тенденцію висвітлило дослідження – це бажання жінки, щоб її обранець займав більш високу посаду ніж в неї, або мав свій власний бізнес. Співвідношення таке:

37% керівників жінок до 37% бачити свого обранця керівником також;

25,4% жінок-підприємниць до 54% бачити свого обранця з власним бізнесом, підприємництвом.

Сформовані погляди жінки на обранця напряду впливають на її сприйняття одруження. В нашому дослідженні респонденти загальною більшістю, до 95% дали зрозуміти, що за соціальним станом подружжя, бажано, щоб було гомогенним, тобто таким, де подружжя приблизно з одного соціального статусу.

Дослідження виявило і наявність протиріч стосовно бачення соціальних якостей обранців, з якими жінки погодилися б одружитися по відношенню до бажаного роду занять. Одним з питань дослідження стосувалося «Соціальної сили (контролю над іншими, домінантність).

Таблиця 10

Наявне протиріччя між бажаним родом занять - керівна посада, підприємницька діяльність, власна справа, які саме і передбачають такі риси, що характеризують соціальну силу, а саме домінантність, контроль над іншими - та якостями.

Співвідношення таке: із 91 % жінок з посадою керівною, домінуючою, лише 48% погодилися на наявність у обранця проявів соціальної сили.

Ці цифри є прямим підґрунтям, на якому буде розвиватися амбівалентність у жінки стосовно сприйняття свого обранця.

Тлумачний словник надає таке визначення: «Соціальна сила — здатність поширювати свою волю на інших через спілкування, навіть якщо вони чинять опір будь-яким чином. Соціальна сила не використовує фізичного насильства. Соціальна сила часто називається словом «вплив». З цього змісту, та в контексті дослідження робимо висновок, що така двоякість поглядів у жінки на прояв свого обранця пов'язана із ключовим словом «сила», що часто пов'язується з проявом насилля, а, по-друге, це свідчить про те, що респондентки не розуміють принципу та сукупності вимог до керівних посад і ведення власного бізнесу, та не володіють, в достатній мірі, обізнаністю і необхідними знаннями. Тож, можемо зробити припущення, що при розбіжності

фактичної соціальної ролі і рівня можливостей, бажань чи віртуальних уяв, виникає внутріособистісний конфлікт, амбівалентне бачення ситуації і відношення до себе.

Висновки. Соціальні чинники групуються: за масштабністю подій – локальні, регіональні, державні та глобальні, за ознакою статі, та за віком, а також за організацією події – сплановані (управлінські рішення) та випадкові (стихійні лиха). Вони прямо впливають на поведінку і рішення особистості. Але негативний прояв поведінки щодо себе чи оточення, інших осіб буде проявлений лише за умови непередбачуваності особи, її низького освітнього рівня, низького рівня свідомості, невпевненості, психічної невідповідності. Тобто бачимо прямий взаємовплив.

Вибір того чи іншого варіанту рішення є результатом складної взаємодії зовнішньої ситуації із особливостями особистості, в першу чергу - ціннісними орієнтаціями. Функціональний зміст останніх полягає в усвідомлених потребах, інтересах, поглядах. Як показують результати досліджень, визначення варіантів рішення «одружуватись/не одружуватись» базується на можливості забезпечення і реалізації в даному суспільстві ціннісних орієнтацій, по-перше з огляду на матеріальний, економічний стан. А для цього необхідно соціальні програми, які б забезпечували переважання духовності, загальногуманістичних установок, моральних критеріїв поведінки, з позицій індивідуальної свідомості особистості і відповідності її соціальним критеріям і суспільним цінностям.

Література:

1. Помиткіна Л.В. Злагодух В.В. Хімченко Н.С. Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник. Київ. НАУ. 2010. 264 с.
2. Репнова Т.П. Соціальний патронаж сім'ї - Практична психологія та соціальна робота. № 10. Київ. 2008 р. с.16
3. Грицяк Н.В. (2000). Гендерний паритет сучасності. Київ:Завуч.
4. Зелінська Т. (2004). Концептуалізація феномену амбівалентності атитюдів особистості». Київ: Психологія і суспільств»
5. Крючкова А.І. (2009). Монографія «Деякі проблеми сучасної молоді сім'ї» з матеріали обласної науково-практичної конференції 4 лютого 2009 року, м. Чернігів «Сучасна українська сім'я: гендерні проблеми та шляхи їх подолання». Чернігів: ФПО
6. Марценюк Т. (2014). Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ: Відродження
7. Паніна Н. В.(1995). Технологія соціологічного дослідження. Київ: Наукова думка
8. Рябчук М. (2019). Долаання амбівалентності. Дихотомія української національної ідентичності – історичні причини та політичні наслідки. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України
9. Столлер Роберт (Robert Stoller) (1968). Секс і гендер: про розвиток мужності і жіночності. Нью-Йорк:Дом науки
10. Ткачева В.А. (2007). Інститут сім'ї у ретроспективі і сучасності. Одеса: НМУЕлектронна бібліотека рефератів. Чинники антисуспільної поведінки “біологічні і соціальні. Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29126/>

References:

1. Pomitkina LV Zlagodukh VV Khimchenko NS Pogorilska NI Family psychology. Tutorial. Kyiv. NAU. 2010. 264 p.
2. Repnova TP Social Patronage of the Family - Practical Psychology and Social Work. No 10. Kyiv. 2008 p.16
3. Gritsyak NV Gender parity of modernity. Kyiv. Head teacher 2000. 139 p.
4. Zelinska T. Ambivalence of parental gender role. Kyiv. Elementary School. 2003. No3.p.47-48.
5. Kryuchkov AI Monograph «Some problems of the modern young family» Modern Ukrainian family: gender issues and ways to overcome them materials of the regional scientific-practical conference on February 4, 2009. Chernihiv. FPO. 2009. 39-41 p.
6. Martsenyuk T. Gender equality and non-discrimination: a guide for experts of think tanks. Kyiv. Renaissance. 2014. 65 p.
7. Panina N. Ukrainian Society 1992-1996: Sociological Monitoring Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine. Kyiv. 2006. 545 p.
8. Ryabchuk M. Overcoming ambivalence. The dichotomy of Ukrainian national identity - historical causes and political consequences. Kyiv. IPIEND them. IF Kuras NAS of Ukraine. 2019. 252 p.
9. Stoller Robert. Sex and gender: about the development of masculinity and femininity. New York Times. House of Science. 1968
10. Tkacheva VA The Institute of the Family in Retrospect and the Present. Kyiv. Multiverse. Philosophical Almanac: issue 64. 2007. 231-239 p. Website: URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/psychology/29126/> (access date 09.12.2021)